

Una visita al Museu Numismàtic d'Atenes

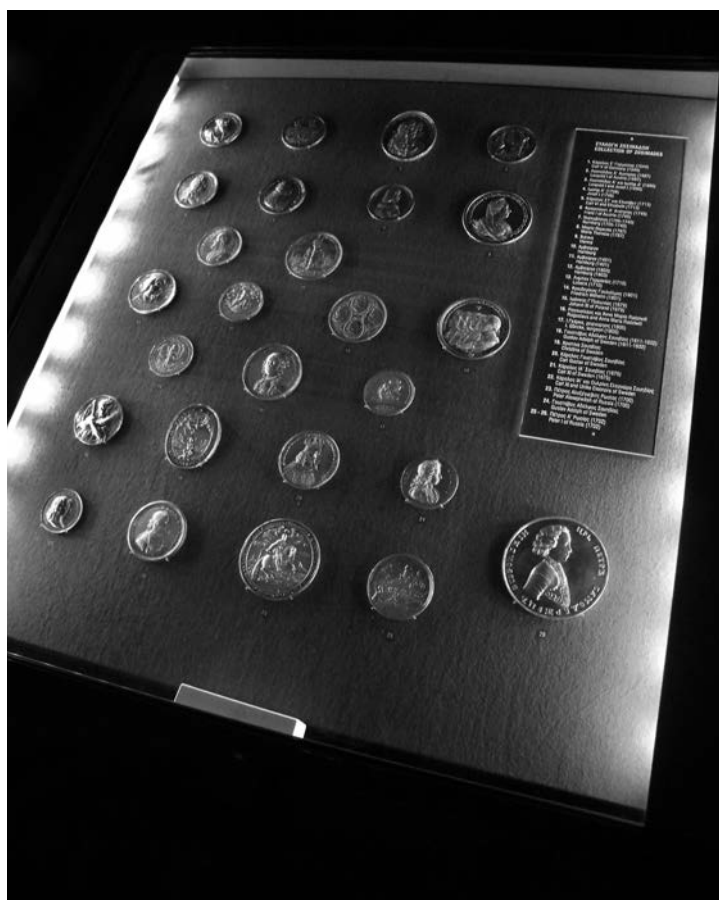
ROSSEND CASANOVA*

Com vàrem fer en l'anterior *Acta Numismàtica* en explicar la principal institució belga que preserva, estudia i difon el seu llegat numismàtic, proposem ara aproximar-nos al Museu Numismàtic d'Atenes, que conserva una de les col·leccions més riques i importants del món. El seu origen es remunta al 1829, quan s'establí provisionalment dins d'un orfenat de l'illa d'Egina (aleshores capital de la Grècia moderna). Aquesta data primerenca fa que sigui, junt amb el Museu Arqueològic Nacional, un dels més antics de Grècia.

La creació del Museu té a veure amb la creixent passió per l'antiguitat que es va donar arreu d'Europa a principis del segle XIX. En el cas que ens ocupa, va ser afavorit per la fundació de l'Estat grec, el 1830, després de la seva independència de l'Imperi otomà. Aquest fet coincidí, entre els hel·lens, amb un moment de sensibilització envers la protecció del seu patrimoni i l'herència cultural.

Aquell primer fons del Museu reuní 359 peces entre monedes i objectes arqueològics, un quantitat insignificant si considerem que el seu volum actual supera les 500.000. El primer director conservador va ser Andreas Moustoxydis, que ocupà el càrrec fins al 1834. Aquell any, en transferir-se la capital a Atenes, el Museu va ser convertit en Gabinet Reial de Monedes. A partir d'aleshores ocupà diferents seus provisionals, primer a la Biblioteca Nacional i després a la Universitat d'Atenes. A poc a poc el Museu s'organitzà científicament, augmentà les col·leccions, es documentaren i se'n publicaren estudis tot enriquint la biblioteca. El director Ioannis N. Svoronos (de 1890 a 1922) presentà la primera exposició numismàtica i adquirí moltes col·leccions, alhora que realitzà els primers estudis fonamentals sobre monedes cretenques, ateneses i ptolemaïques, i creà la publicació *Journal International d'Archéologie Numismatique* (1898) per difondre el vessant investigador.

* Tècnic del Museu de les Arts Decoratives de Barcelona.

© Rossend Casanova

Vitrina amb una selecció de medalles de la Col·lecció de Zosimades, els germans benefactors que, durant els segles XVIII i XIX, finançaren el Museu i hi donaren la seva col·lecció personal. Entre les peces exposades hi ha *Ciutat d'Hamburg* (1401), *Carles V d'Alemanya* (1544), *Carles XI de Suècia* (1675), *Pere I de Rússia* (1702) i *Francesc I d'Àustria* (1745).

El 1910 el Museu entrà a formar part del Departament Arqueològic del Ministeri de Cultura i fins al 1940 ocupà uns locals de l'Acadèmia d'Atenes. Puntualment, durant la Segona Guerra Mundial, els fons es transportaren al Banc de Grècia per a la seva seguretat. Un altre trasllat, el 1946, situà les col·leccions al Museu Arqueològic Nacional, on s'obrí una exposició permanent el 1956. El 1965 aconseguí l'autonomia administrativa, i adoptà el nom primitiu de Museu Numismàtic (1977). Finalment, el 1984, el Ministeri de Cultura li assignà el palauet Iliou Melathron, que, una vegada restaurat, s'inaugurà com a seu definitiva el 1998.

Schliemann i el Palau de Troia

El Museu està situat en aquest edifici, l'Iliou Melathron, que significa Palau de Troia, nom que evoca el descobriment de la ciutat antiga per part del seu propietari, l'empresari alemany Heinrich Schliemann (1822-1890).

Schliemann s'enriquí de molt jove, fins al punt que el 1841 abandonà la feina i es dedicà exclusivament a la seva passió: l'arqueologia. El 1868 visità Grècia i un any després es casà amb l'atenenca Sophia Engastromenou. Instal·lat a Atenes, la passió pel món antic el portà a construir-se aquesta casa i a posar als seus fills els noms d'Agamèmnon i Andròmaca, ambdós referits a personalitats de Troia.

El palauet es troba al centre d'Atenes. Va ser construït en estil neoclàssic entre els anys 1878 i 1879 per l'arquitecte alemany Ernst Ziller (1837-1923). És un edifici a quatre vents amb la planta baixa dedicada a la vida social de la família (amb l'anomenada Sala de les Hespèrides, que era el lloc de recepcions i de tertúlies literàries) i la planta primera per als dormitoris i altres espais privats de Schliemann, com el seu despatx i la biblioteca.

L'arqueòleg alemany morí el 1890 i la seva família hi continuà residint fins al 1926, quan va vendre l'edifici a l'Estat. Després de servir a l'Administració, el Museu hi va ser transferit i el 1998 s'obrí amb una exposició temporal. El 2003 s'inaugurà l'exposició permanent, que es completà el 2007. Sota la direcció de Despoina Evgenidou es restaurà i se'l dotà de la infraestructura necessària per al seu funcionament (accessibilitat, serveis, cafeteria, etc.), alhora que s'incrementaren les activitats amb conferències, cursos i altres programes educatius. N'és l'actual director l'arqueòleg i historiador George Kakavas.

L'exposició permanent

Com no podia ser d'altra manera en el país que impulsà el sistema monetari, l'exposició permanent presenta la història numismàtica des de la seva invenció fins als nostres dies. El recorregut mostra les peces més representatives del Museu, sobretot monedes, però també medalles, òbols, talents o segells, entre altres. Les col·leccions són molt riques, com les que daten del segle VI aC al segle V dC. Destaca l'important conjunt de monedes de les ciutats estat gregues, dels reis del món antic, del món hel·lènic, de la República romana, dels emperadors romans i de les províncies romanes imperials. D'igual importància són les col·leccions de moneda bizantina i medieval (segle VI al XV), així com el període que segueix fins al segle XXI, representat amb peces dels estats de l'era moderna i contemporània, en especial les editades a Grècia, tant en monedes metàl·liques com en paper moneda.

© Rossend Casanova

Vitrina amb peces arqueològiques i monedes en or i plata del període otomà, localitzades el 1917 a Tessalònica.

© Rossend Casanova

Entrada principal del Palau de Troia, construït per Schliemann i actual seu del Museu Numismàtic d'Atenes (Νομισματικό Μουσείο, Αθήνα).

L'exposició està repartida per les diferents estances de l'edifici i es mostra dividida en tres grans grups: 1) Monedes antigues, pesos i art en miniatura; 2) Monedes i gemmes bizantines i medievals, i 3) Monedes i medalles modernes.

La visita comença amb «El Palau de Troia i Heinrich Schliemann», situat en un saló de la planta baixa, on s'introdueix al visitant en la història de l'edifici i el seu impulsor. Segueix el primer gran bloc (1) amb «Monedes en l'antic món grec. Orígens i expansió», que tracta de la invenció de la moneda i del seu ús en les ciutats estat al segle VI aC, amb peces on es mostren les tortugues d'Egina, els cavalls alats de Corint, els mussols d'Atenes... La sala contigua mostra les «Monedes en l'antic món grec. Monedes internacionals i comunes», que explica la seva utilització en el món conegut i on sobresurt el tetradracma de la democràcia atenesa. Finalment, «Monedes en l'antic món grec. Iconografia i ideologia» exposa els temes més freqüents que emprava l'autoritat i que eren fàcilment reconeixibles (divinitats, escenes mitològiques, flora, fauna, edificis...).

Després d'una part dedicada a «Monedes i arqueologia» s'arriba a «Els grans donants del Museu Numismàtic», que vol ser un reconeixement a aquelles persones que ajudaren a fer créixer les col·leccions de forma exponencial. Les peces ocupen l'espai de l'antic menjador i s'hi explica l'esperit proteccionista d'aquesta herència cultural nacional.

L'exposició segueix a la planta primera amb el segon bloc (2) amb «L'encunyació en el món romà», que presenta com al segle III aC sorgí el poderós i influent món romà, que impulsà l'encuny de monedes (denaris, aureus, sestercis o sòlids) d'or, d'aliatges de plata o de coure que s'empraven en el comerç i l'Administració. A part de Roma, també es mostra la moneda encunyada per a les seves províncies. La mostra continua amb «L'encunyació en el món bizantí» (que era la continuació de l'Imperi romà en el Mediterrani est), on té un paper important el sòlid, la unitat bàsica del sistema bizantí en or, molt usada fins a l'Edat Mitjana perquè tenia un valor fix en les transaccions internacionals. Segueix la part dedicada a «L'encunyació en el món occidental i oriental medieval», on s'explica com des de mitjan segle VIII i fins al segle XII el sistema monetari europeu funcionà amb peces majoritàriament de plata. Al segle XIII, l'estructura dels nous estats europeus, el desenvolupament del comerç i la internacionalització de les transaccions comercials contribuïren a un sistema acceptat de comú acord, on prevalgueren les peces d'or i de plata de les ciutats italianes.

Segueix la darrera secció (3) amb «L'encunyació en el món modern i contemporani», que exposa com al segle XVI la creació dels poders comercials a Europa i l'abundància de metalls preciosos van ajudar a difondre les monedes en or i plata. Encunyaràn monedes els països i les seves colònies, des de peces de metall fins a paper moneda, molt emprat durant la segona meitat del segle XX, i conclou amb el diner plàstic (targetes de crèdit) i l'immaterial (transaccions en línia). A la part final hi ha tres àmbits, un dedicat a «L'encunyació en la Grècia moderna» que tracta la dracma, que des del 1832 va ser la moneda oficial del país fins a la creació de l'euro l'any 2002; també s'inclou un apartat dedicat a «El

diner i la societat» que reflexiona sobre com les monedes han dominat extenses àrees geogràfiques durant grans períodes de temps (el dàric i la tetradracma atenesos, el sòlid bizantí, el dirham àrab, el ducat venecià, la lliura esterlina, el dòlar americà, l'euro europeu...), i també reflexiona sobre els fenòmens econòmics com la inflació, la devaluació o l'impacte del metall en la producció de moneda. Conclou amb «El diner i el cinema» projectant escenes on la relació home-diner és més evident i genera moments de tensió, odi, felicitat, passió o desig.

La col·lecció de medalles

Aquest capítol forma part del grup anterior (3) i introdueix el visitant en el món de la medallística, alhora que destaca com les medalles conserven una important informació sobre personatges històrics, esdeveniments, edificis, ciutats o regions expressant l'art de cada període des del Renaixement fins als nostres dies.

El món de les medalles s'exposa al despatx d'hivern de Schliemann amb un conjunt de peces d'extrema vàlua. L'exposició comença amb les medalles renaixentistes i explica com aquestes varen representar sobre la petita superfície metàl·lica una figura o un fet, promovent-los i esdevenint una nova forma d'art.

Aquest apartat inclou una reflexió sobre les primeres medalles de la Grècia antiga, considerades les primeres medalles commemoratives, a la manera de grans monedes. Eren premis de campionats d'atletisme o regals preciosos, símbols d'un període ric i esplendorós, i alhora exponents de la promoció individual o de la propaganda dinàstica. Posteriorment el món romà es farà seva aquesta tipologia, que es perllongarà cap al món bizantí. En aquest punt cal destacar la medalla de bronze *Constantí el Gran* (segle IV) o el medalló en or *Justinià I* (535), creat amb ocasió del triomf sobre els vàndals.

El terme modern de *medalla* va néixer en època tardomedieval. S'exposen peces d'Antonio Pisano, conegut com Pisanello, considerat el primer medallista de l'era moderna i que signava les seves peces com a *pictor* (pintor). En la Itàlia renaixentista del segle XV, Pisanello realitzà unes peces de gran bellesa i molt bona factura artística, algunes de les quals es poden veure a l'exposició, com la medalla *Joan VIII Palaeologos* o *Novello Malatesta*, famoses arreu del món.

Cap al segle XVI serà el torn d'Alemanya, amb peces d'excel·lent qualitat, majors detalls i millor reproducció dels trets personals dels personatges retratats, com el de *Lazarus Spengler*. Mentrestant, a França i als Països Baixos dominen els artistes italians (Giovanni Candida, Benvenuto Cellini...) convidats per les monarquies respectives. L'establiment de la premsa mecànica a París, el 1550, contribuirà a impulsar els autors locals en detriment dels forans. Així, en el segle següent, el Rei Sol promourà l'edició de medalles d'alta qualitat, i mos-

© Rossend Casanova

Vitrina expositor amb una selecció de les millors medalles gregues de finals del segle XIX i principis del XX.

© Rossend Casanova

Un angle de la Sala de les Hespèrides, on les vitrines estan integrades en l'arquitectura del palauet.

trarà a les altres corones europees els dots de Guillaume Dupré (1576-1643) i Jean Warin (1596-1672). Entre les peces exposades és remarcable *El Mar Egeu* (1694), del gravador P. H. Müller.

A Anglaterra també dominaren un temps els artistes italians. El primer gravador natiu va ser Nicholas Hilliard (1547-1619), famós per retratar la reina Elisabet, vencedora sobre l'Armada Invencible. En aquell moment es començaren a executar les conegudes històries metàl·liques, com les que recordaran el període de Lluís XIV.

L'exposició també explica com a l'Europa del segle XVII la realitat política i religiosa va ser present en el món medallístic, com la Guerra dels Trenta Anys, de la qual es pot veure la medalla de plata *Gustav Adolf II de Suècia* (1641), relativa a l'alliberament de la ciutat de Riga i obra del gravador alemany Sebastian Dadler. Així, les monarquies europees i els poders dels estats trobaran en la medalla una forma d'expressió i propaganda de les seves gestes, casaments o revolucions polítiques. S'hi pot veure com a exemple *La caiguda de la Bastilla* (1792).

La independència artística no arribarà fins als segles XVIII i XIX, coincidint amb la independència nord-americana i la caiguda de la monarquia francesa. Aleshores les medalles reflectiran els estils canviants: Barroc, Rococó, Neoclàssic, Imperi, Romanticisme... Noms com Nicholas Brenet (1773-1846), William Wyon (1795-1851), David d'Angers (1788-1856) o Jean Baptiste Carpeaux (1827-1875) signaran algunes de les millors peces. A mitjan segle XIX, amb la irrupció de la màquina de reduir o pantògraf i les millores en la tècnica i els procediments d'encunyació, la medalla es difondrà arreu amb noms com Oscar Roty (1846-1911), Georges Dupré (1869-1909), Alexandre Charpentier (1856-1909) o Jules-Clément Chaplain (1839-1909), autor de *Jocs Olímpics d'Atenes* (1896), dedicada als guanyadors esportius. La mostra segueix amb peces Art Nouveau, Déco i les expressionistes de Karl Goetz (1875-1950) arran de la Primera Guerra Mundial, i conclou amb algunes de contemporànies.

Museu Numismàtic

Iliou Melathron

El. Venizelou (Panepistimiou) 12

GR-106 71 Atenes

Grècia

nm@culture.gr, nma@otenet.gr

www.nma.gr